

Raport științific sintetic pentru întregul proiect - 2013-2016

Tezaurul românesc de la mănăstirea Simonopetra - Muntele Athos: documente istorice și cercetare aplicată

Grant finanțat de CNCS, UEFISCDI, PN-II-ID-PCE-2012-4-0552

Arhivele mănăstirilor de la Muntele Athos constituie cel mai mare depozit documentar inedit pentru istoria medievală și modernă a Țărilor Române, aflat în afara granițelor României. Fondurile de documente românești de la cele douăzeci de mari mănăstiri (în limbile slavonă, greacă, rusă, franceză, româna, și în limba română cu caractere chirilice) s-au constituit în secolele XV-XIX, atât la Muntele Athos, cât și la mănăstirile închinat din țară, de unde documentele au fost luate după secularizarea averilor mănăstirești (1863) și duse la Sfântul Munte. Doar o mică parte au putut fi folosite în istoriografia românească, fiind păstrate în copii la Arhivele Naționale ale României. Apoi, o altă mică parte a fost făcută publică prin strădaniile unor istorici români și străini, înainte de Primul Război Mondial și în perioada interbelică. După Al Doilea Război Mondial, din cauza sistemului politic din România, cercetarea relațiilor dintre Țările Române și Muntele Athos s-a făcut cu mare dificultate. Totuși, această importantă problemă de istorie românească și europeană s-a bucurat de atenția unor istorici români importanți și a câtorva specialiști străini. Un eveniment de maximă importanță pentru cunoașterea legăturilor dintre Țările Române și Muntele Athos a fost constituit de deschiderea arhivelor de la mănăstirile Sfântului Munte, începând cu deceniul nouă din sec. XX, în urma strădaniilor cercetătorilor români din exil, Dumitru Nastase și Florin Marinescu. După 1990, Florin Marinescu a alcătuit cinci volume cu rezumate în limba greacă a documentelor din arhivele a șase mănăstiri, la realizarea a două dintre ele contribuind și directorul acestui proiect, precum și trei volume în limba română (unul cu documente integrale și două cu rezumate), editate de Petronel Zahariuc și Florin Marinescu. Din punct de vedere științific cercetarea arhivelor românești de la Muntele Athos are o importanță foarte mare, fiind unul dintre puținele locuri de unde se pot aduce informații noi privitoare la istoria românilor. Prin publicarea documentelor dintr-o nouă arhivă românească de la Muntele Athos (arhiva mănăstirii Simonopetra), multe domenii ale istoriei românești vor fi sensibil îmbogățite. Aceste documente vor fi folosite la redactarea unor studii originale, în urma cărora un important capitol al istoriei românilor, relațiile cu Muntele Athos, va fi mai bine cunoscut. Acest capitol din istoria românilor contribuie la stabilirea rolului și locului românilor în cultura Răsăritului european și la dezvoltarea legăturilor culturale cu celelalte popoare ortodoxe. Datorită faptului că accesul în arhivele și în bibliotecile de la

Muntele Athos s-a realizat cu mare dificultate, abia în urmă cu trei decenii, este necesară o muncă științifică de durată pentru publicarea imensului material documentar descoperit și pentru interpretarea istorică a informațiilor noi cuprinse în ele. Pentru prelucrarea și publicarea documentelor din arhivele de la Muntele Athos (în acest caz a documentelor din arhiva mănăstirii Simonopetra) sunt necesare cunoștințe solide de paleografie slavonă, greacă și româno-chirilică, precum și o experiență bogată în valorificarea acestor documente, pentru integrarea lor în tabloul de ansamblu al istoriei românilor. Prin publicarea tezaurului documentar românesc de la Muntele Athos și prin întrebuințarea acestor documente la scrierea istoriei, cercetarea istorică românească va fi mult mai prezentă în bibliografia istorică internațională privitoare la rolul și locul Muntelui Athos în istoria Bisericii Ortodoxe și a Europei în general.

Descrierea activității din anul 2013:

Chiar dacă timpul avut la dispoziție a fost foarte scurt, cercetătorii angrenați în acest proiect au reușit să desfășoare stagii de cercetare în arhivele publice din România: București (Arhivele Naționale, Biblioteca Academiei Române, Biblioteca Națională a României), Iași și Târgul-Jiu, în arhivele Mitropoliei Moldovei și Bucovinei și în arhivele mănăstirilor Sucevița, Putna, Golia și Sfântul Sava din Iași, precum și în arhivele și bibliotecile din Chișinău (Republica Moldova). De asemenea, doi dintre membrii echipei, dr. Florin Marinescu Nikolaos Mertzimekis și-au continuat cercetările în bibliotecile din Atena și, fapt deosebit de important, în arhivele mănăstirilor de la Muntele Athos (Grecia).

Datorită faptului că s-a lucrat cu un material documentar inedit, valoarea și nivelul științific al rezultatelor obținute sunt ridicate, contribuind la o mai bună cunoaștere a istoriei ecleziastice și politice din Țările Române din sec. al XV-lea până la Unirea Principatelor

Membrii echipei au susținut cinci comunicări în țară la Universitatea "Alexandru Ioan Cuza" - Iași, Mănăstirea Putna (Suceava) și Institutul de Istorie „N. Iorga”, București, prin care au valorificat materialul documentar adunat, în urma lucrului la acest proiect. Potrivit graficului de realizare a proiectului, trei articole au fost acceptate pentru publicare în reviste de prestigiu din țară în „Studii și Materiale de Istorie Medie” (CEEOL), urmând să poarte și datele de identificare (*acknowledgment*) ale proiectului.

Fondurile au fost utilizate corect și echilibrat, potrivit obiectivelor, activităților și categoriilor de buget înscrise în planul de realizare a proiectului. Echipamentul achiziționat completează în mod fericit dotarea Laboratorului pentru cercetarea relațiilor româno-athonite, din cadrul Catedrei de Istorie Medievală a Facultății de Istorie, Universitatea

„Alexandru Ioan Cuza”, Iași, făcând posibilă procesarea materialului documentar pentru volumele de documente, pe care urmează să le publicăm în anii următori la Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, și la Editura „Doxologia” a Mitropoliei Moldovei și Bucovinei.

Lucrul în cadrul acestui proiect a presupus strânsa colaborare cu tinerii cercetători. Astfel, tânărul cercetător – doctorand (Sorin Grigoruță) a început lucrul pentru îndeplinirea obiectivelor proiectului; în primul rând, și-a îmbunătățit cunoștințele în domeniul paleografiei româno-chirilice și ale paleografiei slavone, pentru ca să poată lucra la editarea volumelor de documente preconizate. Totodată, acest proiect a contribuit la dezvoltarea competențelor și a asigurat o suplimentare a veniturilor salariale ale doctorandului, astfel că va realiza o teză de doctorat de valoare; de asemenea, studenții, masteranzii și doctoranzii, care au asimilat cunoștințe de paleografie chirilică, vor putea lucra cu bune rezultate în arhive, muzee și biblioteci, unde vor putea prelucra fondurile și colecțiile de documente, manuscrise și carte veche românească.

Activitatea științifică desfășurată în aceste trei luni a dus la livrarea rezultatelor propuse, la îndeplinirea obiectivelor stabilite pentru cele trei luni de activitate în cadrul proiectului. De asemenea, trebuie să remarcăm că a fost completată infrastructura de cercetare, astfel încât munca de cercetare va putea continua cu bune rezultate și în anii ce vor urma.

Descrierea activității din anul 2014:

În anul 2014, rezultatele științifice propuse, prin planul de realizare al proiectului au fost îndeplinite. Astfel, doi dintre membrii proiectului, directorul, Petronel Zahariuc, și dr. Florin Marinescu, în colaborare cu Ana Stefanatu, au publicat un volum de documente din arhiva mănăstirii Xiropotam, în limba greacă, *Ρουμανικά έγγραφα του Αγίου Όρους. Αρχείο Τερασ Μονης Ξηροποτάμου, τόμος δεύτερος, Αθήνα <Documente românești din Sfântul Munte. Arhiva Sfintei Mănăstiri Xiropotamu, tom. II, Atena>*, 2014, 675 p., care cuprinde un număr de 1600 de rezumate ale unor documente din secolele XVIII-XIX privitoare la istoria Țărilor Române și la relațiile dintre acestea și Muntele Athos, păstrate în arhiva acestei mari mănăstiri arhonite. Acest volum se adaugă celorlalte trei publicate în 1997, 2005 și 2013 (unul în limba greacă și două în limba română), epuizând, în acest fel, bogata arhivă românească de la mănăstirea Xiropotam, din Muntele Athos.

Pe lângă acest volum, cuprins în planul de realizare al proiectului, un alt membru al echipei, Bogdan-Petru Maleon, a finalizat un volum de studii de istorie ecleziastică, pe care

l-a încredințat spre publicare Editurii Universității „Alexandru Ioan Cuza”, urmând să apară în primele luni ale anului 2015. Volumul, intitulat *Cercetari privind ideologia puterii și organizarea ecleziastică în Moldova medievală*, reunește zece texte elaborate pe parcursul ultimilor opt ani, care au văzut lumina tiparului în diverse volume tematice și periodice științifice cu profil istoric. Selecția studiilor s-a realizat în acord cu tematica proiectului de cercetare, astfel încât principalele subiecte abordate vizează sursele de legitimare ale puterii princiare, relațiile dintre Domnie și Biserică, constituirea și structura unor stăpâniri ecleziastice, sursele de venit ale instanțelor bisericești, administrarea bunurilor materiale de către mănăstirile moldovenești etc. Prin publicarea acestui volum sunt aduse o serie de lămuriri asupra unor probleme mai puțin cunoscute, privitoare la modul în care au evoluat raporturile dintre puterea politică și autoritatea ecleziastică de-a lungul Evului Mediu moldovenesc.

De asemenea, echipa proiectului a publicat nouă articole (au fost planificate cinci), cu datele de identificare (*acknowledgment*) ale proiectului: șase în reviste indexate în baze de date internaționale („Revista Istorică”, „Studii și Materiale de Istorie Medie”, “Anuarul Institutului de Istorie «A. D. Xenopol»”, “Analele Științifice ale Universității «Al. I. Cuza»”, Iași, s. n., istorie, „Historia Urbana”) și trei în volume de studii editate la Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. Totodată, alte două articole au fost acceptate spre publicare într-o altă revistă indexată într-o bază de date internaționale („Analele Putnei”, CEEOL), aparținând unui tânăr cercetător postdoctoral, care a intrat în acest an în echipa proiectului (Ioan-Augustin Guriță). Trei dintre articolele publicate cuprind peste 100 de documente inedite slavo-române și românești (cu text româno-chirilic), din secolele XVI-XVIII, din arhivele mănăstirilor athonite Simonopetra și Dohiariu, reprezentând o solidă temelie, de la care vor porni două volume de documente, pe care le vom publica în anii următori ai proiectului. Un alt studiu, cel privitor la istoria mănăstirii Dragomirna, înfățișează evoluția istorică a acestui așezământ, precum și starea lui în momentul în care în mănăstire a intrat starețul Paisie Velicicovschi, însoțit de 64 de călugări, care pleaseră din Muntele Athos, pentru a găsi adăpost în Țările Române. Acest moment reprezintă începutul unei noi epoci în cunoașterea de către români a istoriei și a vieții călugărești din Muntele Athos.

În ceea ce privește comunicările științifice, membrii proiectului au susținut zece comunicări (au fost planificate patru) la simpozioane naționale și internaționale desfășurate în țară (Iași, București, Cluj-Napoca, Arhiepiscopia Dunării de Jos, Episcopia Strehaiiei și a Severinului, Mănăstirea Putna, Mănăstirea Dragomirna, cu teme privitoare la istoria

relațiilor dintre Țările Române și Muntele Athos sau cu teme de istorie ecleziastică și politică, apropiate de subiectul general al proiectului. Două dintre comunicările prezentate au scos la lumină două călătorii (pelerinaje) la Muntele Athos, în secolul al XIX-lea, și două „jurnale” de călătorie, numărând câteva sute de pagini fiecare, cu slove româno-chirilice (în 1840, călugărul Chiriac din Mănăstirea Secu, și în 1858-1859, ieromonahul Andronic din Mănăstirile Neamț și Secu); primul „jurnal”, al călugărului Chiriac, este insuficient cunoscut, datorită unei ediții defectuoase realizată în perioada interbelică de G. Giuglea, iar cel de-al doilea, al ieromonahului Andronic, este inedit și cuprinde o primă „istorie”, în limba română, a întregului Muntele Athos, întemeiată atât pe observații și cercetări personale, cât și pe parcurgerea unei bogate bibliografii, mai ales rusești și grecești. Totodată, acest „jurnal” reprezintă prima istorie a relațiilor dintre Țările Române și Muntele Athos, pentru că autorul rezumă, în cazul celor mai multe dintre mănăstiri, actele de danie ale domnilor, boierilor și ierarhilor români, începând cu secolului al XIV-lea și până la mijlocul secolului al XIX-lea. De asemenea, în această prețios manuscris sunt cuprinse informații importante despre construirea așezămintelor românești din Muntele Athos în secolul al XIX-lea (schiturile Prodromu și Lacu). Pentru toate aceste motive, consider că intenția de a publica această lucrare de istorie a Muntelui Athos în anii ce vin este cât se poate de potrivită. În acest an (2014), am publicat o altă relatare de călătorie, din 1862, redactată tot cu grafie româno-chirilică, mai scurtă, dar foarte interesantă, aparținând unui călător (pelerin) din Țara Românească, numit probabil Alexandru Ion. Un alt aspect al relațiilor româno-athonite, care a stat în atenția membrilor proiectului (Florin Marinescu, Petronel Zahariuc), a fost cercetarea rolului pe care l-a avut Constantin Brâncoveanu în ajutorarea Muntelui Athos și a întregii Creștinătăți sud-dunărene.

Pentru a realiza, în bune condiții, obiectivele grantului pentru acest an, membrii echipei au efectuat mai multe stagii de documentare în arhive și biblioteci din țară și străinătate: mănăstirile de la Muntele Athos și bibliotecile din Atena (Florin Marinescu), L'École des Hautes Études en Sciences Sociales, Centre d'Études des Mondes Russe, Caucasiens et Centre-Éuropéen, Paris (Petronel Zahariuc), Biblioteca Academiei Române și Arhivele Naționale ale României (Sorin Grigoruță), Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”, București și Arhivele Naționale din Suceava (Laurențiu Rădvan, Liviu Pilat, Petronel Zahariuc).

În primăvara acestui an, a fost cooptat în echipa proiectului un alt tânăr cercetător, Ioan-Augustin Guriță, licențiat în teologie ortodoxă și istorie și doctor în istoria ecleziastică a Moldovei secolului al XVIII-lea, cu înalte și dovedite cunoștințe de istorie a Bisericii

Ortodoxe, capabil să ajute la îndeplinirea obiectivelor proiectului. În același timp, profitând și de experiența științifică dobândită prin munca în acest proiect, tânărul doctorand, Sorin Grigoruță, asistent de cercetare la Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”, a reușit să-și finalizeze lucrarea de doctorat, pe care urmează să o susțină la sfârșitul acestui an (15 decembrie 2014). Un capitol foarte important al acestei lucrări este cel privitor la Asistența medicală publică în Moldova (1700-1831), unde sunt cercetate „bolnițele” mănăstirești și istoria Spitalului din Mănăstirea Sfântul Spiridon din Iași.

Activitatea științifică desfășurată în acest an a fost intensă, membrii proiectului reușind să-și îndeplinească obiectivele propuse, publicând două cărți și un număr important de studii și participând la simpozioane și conferințe de specialitate. Atât cercetătorii cu experiență, cât și tinerii cercetători, au lucrat cu bune rezultate în cadrul acestui proiect, existând premise sigure pentru continuarea acestui parcurs și în anii 2015 și 2016.

Descrierea activității din anul 2015:

Și în anul 2015, rezultatele științifice propuse, prin planul de realizare al proiectului au fost îndeplinite. Astfel, directorul de proiect a finalizat un volum, care cuprinde *Călătoria la Sfântul Munte Athos (1858-1859)*, realizată de ieromonahul Andronic de la mănăstirea Neamț, pe care l-a încredințat spre publicare Editurii Universității „Alexandru Ioan Cuza”, urmând să apară în primele luni ale anului 2016. Volumul cuprinde cea mai extinsă relatare a unei călătorii (pelerinaj) la Muntele Athos, dintre cele scrise în secolul al XIX-lea, precum și o primă istorie scrisă de un român a Muntelui Athos și a relațiilor dintre fiecare dintre cele douăzeci de mănăstiri din Sfântul Munte și Țările Române, de la Marea Lavră la Constamonitu, precum și a unui mare număr de schituri, printre care se găsesc și așezămintele monahale românești Prodromu și Lacu, începând cu secolul al XIV-lea și până la mijlocul secolului al XIX-lea. Un alt volum, care cuprinde rezumate extinse ale documentelor românești din arhiva mănăstirii Simonopetra, în limba greacă, se află sub tipar la Editura Muntelui Athos, avându-i drept editori pe Petronel Zahariuc, Florin Marinescu și Dumitru Nastase.

Totodată, așa cum se arată în descrierea activității științifice din anul 2014, unul dintre membrii echipei de cercetare, dr. Bogdan-Petru Maleon a publicat volumul *Cercetări privind ideologia puterii și organizarea ecleziastică în Moldova medievală*, la Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 282 p., în care sunt reunite zece texte aflate în acord cu tematica proiectului nostru de cercetare. De asemenea, doi dintre membrii echipei, Petronel Zahariuc și

Sorin Grigoruță au colaborat la editarea volumului IX (1593-1598) din colecția națională de izvoare *Documenta Romaniae Historica*, seria A, Moldova (alături de Marius Chelcu, Silviu Văcaru și Cătălina Chelcu), unde au cuprins și câteva documente păstrate în arhivele mănăstirilor de la Muntele Athos, îmbogățind astfel tezaurul de documente românesc din ultimul deceniu al secolului al XVI-lea.

Echipa proiectului a publicat și a pregătit pentru publicare, toate fiind acceptate, 13 articole (au fost planificate trei), dintre care 12 cu datele de identificare (*acknowledgment*) ale proiectului: nouă în reviste indexate în baze de date internaționale („Studii și Materiale de Istorie Medie”, “Anuarul Institutului de Istorie «A. D. Xenopol»”, “Analele Științifice ale Universității «Al. I. Cuza»”, Iași, s. n., istorie, „Historia Urbana”, „Medieval and Early Modern Studies for Central and Eastern Europe”, „Classica et Chistianiana”) și două în volume de studii editate la Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași și la Centrul de Studii Transilvane al Academiei Române, Cluj-Napoca. Un articol a fost acceptat spre publicare într-o altă revistă indexată într-o bază de date internaționale („Analele Putnei”, CEEOL), aparținând unui tânăr cercetător postdoctoral (Ioan-Augustin Guriță), care a intrat în 2014 în echipa proiectului. Majoritatea articolelor publicate cuprind câteva zeci de documente inedite slavo-române și românești (cu text româno-chirilic), din secolele XVI-XVIII, din arhivele mănăstirilor athonite Simonopetra, Dohiariu și Protaton, aducând informații și interpretări noi despre istoria mănăstirilor Trei Ierarhi și Sf. Ioan Zlataust din Iași, Slobozia lui Enache și Coșuna (Bucovăț) din Țara Românească. Tot acum, directorul de proiect a publicat „jurnalul” de călătorie la Muntele Athos al ieromonahului Chiriac de la mănăstirea Secu, precum și o analiză amănunțită a călătoriei boierilor moldoveni la Constantinopol în 1822, iar Gheorghe Lazăr și Ioan-Augustin Guriță au introdus în circuitul științific informații despre istoria mănăstirilor Sf. Ilie din Deropoli (Epir) și Schitul Mare din Galiția. De asemenea, în strânsă legătură cu tema proiectului, Ioan-Augustin Guriță a alcătuit două interesante studii despre ierarhii Bisericii Ortodoxe din Moldova în secolul al XVIII-lea, cercetând mai ales cariera mitropolitului Gavril Calimachi, care a avut strânse legături cu Muntele Athos și cu celelalte Locuri Sfinte din sudul Dunării.

În ceea ce privește comunicările științifice, membrii proiectului au susținut 12 comunicări (au fost planificate două), dintre care două la simpozioane sau colocvii internaționale (Atena, Budapesta) și zece la simpozionate internaționale și naționale desfășurate în țară (Iași, București, Mănăstirea Putna), cu teme privitoare la istoria relațiilor dintre Țările Române și Muntele Athos sau cu teme de istorie ecleziastică și politică, aflate

în legătură cu tema proiectului. Comunicarea prezentată de directorul proiectului *Les documents roumains d'avant 1500 conservés dans les archives de l'Athos*, la Colloque internationale *Lire les Archives de l'Athos. Colloque dédié au 70e anniversaire de la collection Archives de l'Athos, Paris, 1945-2015*, Athènes, École Française d'Athènes, va fi publicată în 2016 la Peeters Publishers et l'École Française d'Athènes.

În comunicările prezentate la simpozioane internaționale și naționale desfășurate în țară, membrii echipei au scos la lumină știri noi din corespondența monahală, cu subiecte dogmatice și administrative, din călătorii și pelerinaje la Constantinopol și la Muntele Athos, din diferite documente financiare ale începutului de secol XIX, în care se arată datoriile mănăstirilor închinată la Muntele Athos și la alte Locuri Sfinte față de Principatele Române, din diferite manuscrise păstrate la Sfântul Munte, printre care se află și un celebru *Tetraevanghel* la mănăstirea Zograf, care cuprinde stema lui Ștefan cel Mare. Totodată, unele dintre comunicări au înfățișat diferite aspecte din viața ierarhilor Bisericii Ortodoxe din Moldova sau din istoria mănăstirilor închinată (Probota, comunicarea lui Bogdan-Petru Maleon; Sf. Onufrie, comunicarea lui Gheorghe Lazăr). Istoria necunoscută a așezămintelor monahale închinată, pentru perioada 1821-1829, a fost redescoperită și analizată într-o comunicare a directorului de proiect. În același timp, unul dintre cercetătorii postdoctorali, Sorin Grigoruță, documentându-se și pentru tema acestui proiect, a alcătuit un interesant studiu despre epidemiile de ciumă din Basarabia, în primele decenii ale secolului al XIX-lea.

Și în acest an, pentru a realiza obiectivele grantului, membrii echipei au efectuat mai multe stagii de documentare în arhive și biblioteci din țară și străinătate: mănăstirile de la Muntele Athos și bibliotecile din Atena (Florin Marinescu, Petronel Zahariuc), Universitatea din Istanbul (Petronel Zahariuc), Academia Bulgară de Științe, Sofia (Gheorghe Lazăr, Petronel Zahariuc), Biblioteca Academiei Române, Arhivele Naționale ale României și Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”, București (Sorin Grigoruță, Ioan-Augustin Guriță, Petronel Zahariuc), Arhivele Naționale ale Republicii Moldova, Chișinău (Petronel Zahariuc), arhiva mănăstirii Putna (Liviu Pilat).

Cu prilejul deplasării la Sofia, Petronel Zahariuc și Gheorghe Lazăr au încheiat un protocol de colaborare cu Mănăstirea Zograf de la Muntele Athos, pentru publicarea arhivei românești a mănăstirii Zograf, împreună cu doi cercetători bulgari, dr. Ivan Biliarsky și d. Dimitar Peev.

Cei doi cercetători postdoctorali, Sorin Grigoruță și Ioan-Augustin Guriță și-au îmbunătățit abilitățile științifice, mai ales în domeniul paleografiei româno-chirilice, și au

lucrat și la definitivarea pentru tipar a tezelor de doctorat, care vor fi publicat în anul următor.

Activitatea științifică desfășurată în anul 2015 a fost bogată, membrii proiectului reușind să-și îndeplinească obiectivele propuse, publicând o carte și un număr mare de studii (13) și participând la simpozioane și colocvii desfășurate în străinătate (2) și în țară (10). Întreaga echipă de cercetare a obținut rezultate științifice bune în cadrul acestui proiect, existând certe condiții pentru continuarea acestei munci și în anul 2016.

Descrierea activității din anul 2016:

Și în anul 2016, rezultatele științifice propuse, prin planul de realizare al proiectului au fost îndeplinite. Până la sfârșitul anului va apare volumul *Documente românești din arhiva mănăstirii Simonopetra de la Muntele Athos*, îngrijit de directorul de proiect, în colaborare cu Florin Marinescu și Dumitru Nastase, la Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, care cuprinde rezumatele dezvoltate a peste 800 de documente (redactate în limbile română, slavonă, greacă și rusă), păstrate în arhiva mănăstirii Simonopetra de la Muntele Athos, cu date cuprinse între 1433 și 1848, emise în Țara Românească (un singur document este din Moldova), însoțite de un *Indice de persoane și de locuri* și de fotocopii (alb-negru și color) ale celor mai importante documente. Documentele din acest volum sunt privitoare la istoria mănăstirii Mihai Vodă din București și la istoria mănăstirii Simonopetra de la Muntele Athos.

De asemenea, se află în faza de pregătire pentru tipar volumul: *Relațiile românilor cu Muntele Athos și cu alte Locuri Sfinte (sec. XIV-XX)*, la Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, care cuprinde comunicările susținute la Colocviul internațional, organizat în cadrul acestui proiect, la Facultatea de Istorie a Universității “Alexandru Ioan Cuza” din Iași, în perioada 15-17 septembrie 2016, intitulat: *Relațiile românilor cu Muntele Athos și cu alte Locuri Sfinte (sec. XIV-XX)/Les relations des Roumains avec le Mont Athos et avec d'autres Lieux Sacrés (XIVe-XXe siècles)* [http://romaniathos.uaic.ro/?page_id=602].

Echipa proiectului a publicat și a pregătit pentru publicare, toate fiind acceptate și au datele de identificare (*acknowledgment*) ale proiectului, 13 articole (au fost planificate trei), șase în reviste indexate în baze de date internaționale („Revista Istorică”, „Studii și Materiale de Istorie Medie”, „Analele Putnei”) și șapte în volumul *Relațiile românilor cu Muntele Athos și cu alte Locuri Sfinte (sec. XIV-XX)*. Două articole, alcătuite de directorul de proiect și de Florin Marinescu, în colaborare cu Nikolaos Metzimekis, cuprind documente și alte mărturii inedite din arhivele mănăstirilor Simonopetra și Vatoped de la Muntele Athos, iar alte două

vorbesc despre viața unor călugări români la Sfântul Munte în prima jumătate a secolului al XIX-lea (ieromonahul Maxim Hagiul) și la sfârșitul acestui secol (ieroschimonahul Gherasim Sperchez). Bogdan-Petru Maleon a discutat despre începuturile legăturilor Moldovei cu Muntele Athos, iar alți doi membri ai proiectului, Gheorghe Lazăr și Ioan Augustin Guriță, au lărgit orizontul de cercetare și au cercetat legăturile dintre Țările Române și Episcopia de Pogoniani (Epir), respective Patriarhia de Alexandria. Totodată, din cercetarea relațiilor românilor cu Muntele Athos și cu alte Locuri Sfinte au reieșit informații interesante despre istoriile mănăstirilor Probota și Golia.

În privința comunicărilor științifice, membrii proiectului au susținut 11 comunicări (au fost planificate două), dintre care una la congresul internațional de studii bizantine: *23rd International Congress of Byzantine Studies*, Belgrad, 22-27 August 2016, și zece la simpozioane internaționale și naționale desfășurate în țară (Iași, Mănăstirea Putna). În cadrul acestui proiect am organizat, cu acordul UEFISCDI, un colocviu internațional, care nu a fost cuprins printre obiectivele proiectului în anul 2016. Colocviul a fost înscris printre obiectivele proiectului atât la evaluare, cât și la contractare, însă la semnarea actului adițional, în 2015, în condițiile fondurilor bugetare au fost reduse, iar obiectivele proiectului au fost reevalonate, am renunțat la ultimul dintre obiectivele proiectului – organizarea unui colocviu internațional și publicarea volumului cu lucrările acestui –, considerând că nu vom avea fonduri suficiente. Identificând fondurile necesare, în capitolul bugetar deplasări, am organizat Colocviul: *Relațiile românilor cu Muntele Athos și cu alte Locuri Sfinte (sec. XIV-XX)/ Les relations des Roumains avec le Mont Athos et avec d'autres Lieu Sacrés (XIVe-XXe siècles)*, a avut loc în perioada 15-17 septembrie 2016, la Facultatea de Istorie a Universității „Alexandru Ioan Cuza» din Iași, și a avut participanți din România și din străinătate (Franța, Grecia, Rusia, Republica Moldova).

În anul 2016, membrii echipei au efectuat mai multe stagii de documentare în arhive și biblioteci din țară și străinătate: mănăstirile de la Muntele Athos și bibliotecile din Atena (Florin Marinescu), Universitățile din Cernăuți și Viena (Petronel Zahariuc), Biblioteca Academiei Române, Arhivele Naționale ale României, Arhivele Naționale Bacău și Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”, București (Sorin Grigoruță, Ioan-Augustin Guriță, Petronel Zahariuc), Arhivele Naționale ale Republicii Moldova, Chișinău (Ioan-Augustin Guriță, Petronel Zahariuc), arhiva mănăstirilor Sucevița și Putna (Liviu Pilat, Petronel Zahariuc).

Cei doi cercetători postdoctorali, Sorin Grigoruță și Ioan-Augustin Guriță, au lucrat atât la îndeplinirea obiectivelor proiectului, cât și la definitivarea pentru tipar a tezelor de doctorat, care urmează să apară la sfârșitul acestui an la Editura Universității „Alexandru Ioan

Cuza” din Iași. Totodată, am efectuat o serie de achiziții (cărți, 2 laptopuri etc.) necesare bunei desfășurări a activităților din proiect.

În concluzie, considerăm că obiectivele științifice ale acestui proiect au fost îndeplinite, prin publicarea a cinci **cărți** (Φλορίν Μαρινέσκου, Petronel Zahariuc, Άννα Στεφάνάτου, *Ρουμανικά έγγραφα του Αγίου Όρους. Αρχείο Τερας Μονης Ξηροποτάμου*, τόμος δεύτερος, Αθήνα, 2014, 675 p.; Bogdan-Petru Maleon, *Cercetări privind ideologia puterii și organizarea eclesiastică în Moldova medievală*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2014; Andronic ieromonah, *Călătoria la Sfântul Munte Athos (1858-1859)*, ediție îngrijită de Petronel Zahariuc, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2015, 221 p.; Petronel Zahariuc, în colaborare cu Florin Marinescu și Dumitru Nastase (editori), *Documente românești din arhiva mănăstirii Simonopetra de la Muntele Athos*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2016, 800 p. <sub tipar>; Petronel Zahariuc (editor), *Relațiile românilor cu Muntele Athos și cu alte Locuri Sfinte (sec. XIV-XX)*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2016, 450 p. <pregătire pentru tipar>), a unui număr mare de **articole** în străinătate (2 – vor apărea în Actele Colocviului *Lire les Archives de l’Athos. Colloque dédié au 70e anniversaire de la collection Archives de l’Athos* și în volumul Congresului de Studii Bizantine, desfășurat la Belgrad) și în țară (20), **capitole în cărți** (6), prin participarea la **conferințe internaționale și naționale** în străinătate (3: Atena, Belgrad, Budapesta) și în țară (32) și prin **organizarea unui colocviu internațional** <*Relațiile românilor cu Muntele Athos și cu alte Locuri Sfinte (sec. XIV-XX)/Les relations des Roumains avec le Mont Athos et avec d’autres Lieux Sacrés (XIVe-XXe siècles)*>. Vezi și site-ul: <http://romaniathos.uaic.ro/>.

27. 09. 2016

Director proiect,

Prof. univ. dr. Petronel ZAHARIUC